

СТЕФАН ЦВАЙГ
НЕВИДИМАТА СБИРКА
ЕПИЗОД ОТ ГЕРМАНСКАТА
ИНФЛАЦИЯ

Превод от немски: Димитър Стоевски, 1987

chitanka.info

Две спирки след Дрезден в нашето купе се качи възрастен господин, поздрави вежливо и после, вдигнал очи, кимна подчертано още веднъж към мене, като на добър познат. В първия миг не можах да си спомня за него; но когато той с лека усмивка назова името си, спомних си веднага: беше един от най-известните антиквари на художествени произведения в Берлин, у когото в мирно време често бях разглеждал и купувал стари книги и автографи. Побъбрихме първо за незначителни неща. Внезапно той каза направо:

— Трябва да ви разкажа откъде идвам сега. Защото този епизод е, кажи-речи, най-чудноватото нещо, с което съм се сблъсквал аз, старият бакалин на изкуството, в трийсет и седемте години на своята деятелност. Вие навярно сам знаете какво става с търговията с художествени произведения сега, откакто стойността на парите се изпарява като газ: новите богаташи внезапно разкриха сърцето си за готически мадони и старинни отпечатъци, за стари гравюри и картини; човек просто не може да им достави достатъчно, трябва дори да се брани от тях, инак те ще оставят само голи стени в магазина му. На драго сърце биха ти откупили дори маншетното копче от ръкава и лампата от писалищната маса. Става все по-трудно и по-тежко да доставяш всякога нова стока — простете, че изведнъж наричам стока тия предмети, които за хора като нас означават нещо, към което изпитваме страхопочитание, — но тази пасмина просто привиква човека да смята някои дивен венециански отпечатък само за преселение на толкова и толкова долари и някоя рисунка от Гуерчино за странствуване на душите на няколко стофранкови банкноти. Срещу отвратителното натрапничество на тия неочаквани бесни купувачи не помага никаква съпротива. По тоя начин за късо време аз бях отново окончателно обран и бих спуснал на драго сърце ролетките — тъй се срамувах да гледам в нашия стар магазин, който моят баща беше наследил от дядо ми, да се търкалят само още някакви жалки боклуци, които преди никой северен уличен вехтошар не би турил в количката си.

В това затруднение ми хрумна мисълта да прегледам нашите стари търговски книги, за да изровя оттам имената на стари клиенти, от които бих могъл негли да измъкна отново няколко дубликата. Такъв стар списък на клиенти представлява всякога един вид поле с трупове, особено в днешно време, и той всъщност не ме научи много нещо;

повечето от нашите предишни купувачи отдавна бяха заставени да продадат притежанията си на публично наддаване или бяха измрели, а от малцината останали живи не можеше да се очаква нищо. Но изведнъж в ръцете ми попадна цяла връзка писма от нашия положително най-стар клиент, който се беше изплъзнал от паметта ми само за това, защото от началото на Световната война, от 1914 година, не беше се обръщал вече към нас с каквато и да било поръчка или запитване. Кореспонденцията датираше — повярвайте, не преувеличавам — от почти цели шейсет години назад; той беше купувал още от баща ми и дядо ми, въпреки това обаче аз не можех да си спомня той да беше прекрачил прага на нашия магазин през трийсет и седемте години на моята лична дейност. Всичко караше да се предполага, че той е бил някой своеобразен, старомоден, глуповато хитър човек, един от ония изчезнали немски типове на Менцел или Шпицвег, които се бяха запазили почти до наше време тук-там в малки провинциални градове като редки неповторими екземпляри. Неговите писма бяха образци на краснопис, чистичко написани, сумите подчертани с линия и червено мастило; при това той всякога повтаряше цифрата два пъти, за да не стане някаква грешка: това обстоятелство, както и изключителната употреба на откъснати от бележник празни листове и икономични пликосе изтъкваха дребнавостта и фанатичната бясна пестеливост на един типичен провинциалист. Тези чудновати документи бяха подписани винаги, освен с името му, още и със сложната титла: лесовъден и стопански съветник о.з., подпоручик о.з., носител на „Железния кръст“, първа степен. Като ветеран от Седемдесета година, той трябваше, значи, ако беше още жив, да носи на гърба си най-малко осемдесет годинки. Но този глуповат, смешен пестеливец показваше като събирач на стари графики една съвсем необикновена разумност, отлични познания и изящен вкус: като събрах бавно наум неговите поръчки в течение на близо шейсет години, първата от които струваше само няколко сребърни гроша, аз установих, че през ония години, когато за един талер можеше да се купи цяла папка най-хубави немски гравюри, този дребен провинциалист сигурно безшумно е съставил внушителна сбирка от медни гравюри, която би могла да заеме най-почетно място до шумно назоваваните сбирки на новите богаташи. Защото дори само онова, което бе купил в течение на половин век от нас за дребни суми

от марки и пфениги, представяше днес удивителна стойност, а освен това можеше да се очаква, че той се е снабдявал не по-малко евтино и от публични разпродажби и от други търговци. Във всеки случай от 1914 година насам не бе идвала никаква поръчка от него, а пък аз от своя страна познавах тъй добре всичко, което ставаше в търговията с художествени предмети, че публичен търг или закрыта продажба на подобна грамада не би могло да останат незабелязани от мене: следователно този странен човек, навярно беше още жив или пък сбирката бе останала в ръцете на неговите наследници.

Въпросът ме интересувахе и аз заминах веднага на следния ден, тоест снощи, просто презглава, право за един от най-невъзможните провинциални градове, които съществуват в Саксония: и когато тръгнах бавно от малката гара по главната улица, стори ми се почти невъзможно, че тук, сред тия банални безвкусни къщи с техните дребнобуржоазни вехтории вътре, в някои от тия стаички живее човек, който би могъл да притежава в безукорна пълнота най-прекрасните рисунки на Рембранд заедно с гравюри от Дюрер и Мантеня. За мое удивление обаче в пощата — на въпроса дали тук живее някой лесовъден или стопански съветник с това име — аз узнах, че действително старият господин е още жив, и се запътих — открито признавам: не без известно сърцебиене — още преди пладне към него.

Не ми беше никак трудно да открия неговото жилище. То се намираще на втория етаж на една от ония икономични провинциални къщи, които някой спекулативен предприемач-архитект трябва да бе издигнал бързешката през шейсетте години на миналия век. Първия етаж обитаваше един достопочтен шивач, вляво на втория етаж лъщеше табелката на някакъв пощенски началник, вдясно най-сетне съзрях порцелановата плочка с името на лесовъдния и стопански съветник. На моето нерешително позвъняване отвори веднага една много стара, беловласа жена с чиста черна домашна шапчица. Аз ѝ подадох картичката си и запитах дали мога да говоря с господин лесовъдния съветник. Учудена и с известна недоверчивост, тя погледна най-напред мене и после картичката: в това забравено от света градче, в тая стародавна къща едно посещение отвън, изглежда, беше събитие. Но тя ме помоли любезно да почакам, взе картичката и влезе в стаята; чух я тихо да шепне, а после изведнъж се обади висок, гръмлив мъжки глас: „Ах, господин Р. от Берлин, от големия антиквариат... да влезе,

да влезе... много се радвам!“ И в същия миг старата майчица заситни отново към мене и ме покани в приемната стая.

Аз оставих палтото и шапката си на закачалката и влязох. В средата на скромната стая стоеше високо изправен стар, но още държелив мъж с рунтави мустаци, облечен в препасан, полувоенен домашен халат, и простря сърдечно двете си ръце насреща ми. Ала този открит жест на несъмнено радостно и спонтанно приветствие беше в противоречие със забележителната вцепененост на неговата стойка. Той не направи нито крачка към мене и аз трябваше — донякъде озадачен — да се приближа до него, за да стисна ръката му. Но когато понечих да я уловя, забелязах по хоризонталното неподвижно държане на тия ръце, че те не търсеха моите, а ги чакаха. И в следния миг всичко ми стана ясно: този човек беше сляп.

Още от детинство винаги ми е било неловко да стоя срещу слепец, никога не можех да отпъдя от себе си известен срам и смущение, да чувствавам един човек напълно като жив и същевременно да знаая, че той не ме чувствуваше така, както аз него. Сега също трябваше да превъзмогна първото си стресване, когато видях тия мъртви, втренчени в празното пространство очи под настръхналите беловласи вежди. Слепецът обаче не ми остави дълго време за подобно стеснение, защото едва моята ръка докосна неговата, той я разтърси силно и поднови приветствието си по бурен, приятно гръмлив начин.

— Какъв рядък гост! — засмя се той широко насреща ми. — Наистина цяло чудо е някой от берлинските големци да се залута веднъж в нашия затънтен край... Налага се обаче човек да бъде предпазлив, когато някой от господата търговците тръгне на път... По нас казват всякога: „Идат ли цигани, затваряй вратите и джобовете си...“ Да, сецам се вече защо ме навестявате... Зле вървят сделките сега в нашата бедна, западна Германия, няма вече купувачи и ето че големците отново си спомнят за своите стари клиенти и търсят овчици... Но при мене, боя се, няма да имате късмет; ние, бедните стари пенсионери, сме доволни, когато имаме къшей хляб на трапезата. Ние не можем вече да участвуваме при тия безумни цени, които вие определяте... нашего брата е изключен завинаги.

Аз веднага го поправих, че ме е разбрал зле; не съм дошъл, за да му продам нещо, бил съм някъде тук наблизо и не съм искал да

пропусна случая да му поднеса почитанията си — нему, дългогодишния клиент на нашата къща и един от най-големите колекционери в Германия. В мига, когато изрекох думите „един от най-големите колекционери в Германия“, лицето на стария човек се преобрази странно. Той стоеше все още прав и неподвижен напред стаята, ала сега в осанката му се появи израз на внезапна ведрина и съкровена гордост; той се обърна към посоката, дето предполагаше, че е жена му, като че искаше да каже: „Чуваш ли“, и с преизпълнен от радост глас, без следа от онзи войнишки рязък тон, в който допреди малко сам се харесваше, а меко, почти нежно, се обърна към мене.

— Наистина е твърде, твърде красиво от ваша страна... Но и вашето идване тук не бива да остане на празно. Ще видите нещо, което не можете да видите всеки ден, дори във вашия надут Берлин... няколко екземпляра, по-хубави от които не могат да се намерят нито в „Албертина“, нито в богопрокълнатия Париж... Да, когато човек събира цели шейсет години, натрупва всевъзможни неща, които инак съвсем не се търкалят по улиците. Луиза, дай ми ключа от скрина!

Сега обаче стана нещо неочаквано. Старата майчица, която стоеше до него и вежливо усмихната, леко вслушваща се, любезно вземаше участие в нашия разговор, дигна изведнъж умолително двете си ръце към мене и в същото време направи с глава едно буйно отрицателно движение, знак, който аз изпърво не разбрах. Едва след това тя се приближи до мъжа си и сложи леко двете си ръце върху раменете му.

— Но, Херварт — настави го тя, — ти съвсем не питаш господина дали има сега време да разгледа сбирката ти, пладне е вече. А след трапеза ти трябва да си починеш един час, лекарят изрично настоя за това. Няма ли да бъде по-добре да покажеш всички тия неща на господина след ядене, хем ще пием после заедно кафе? Тогава тук ще бъде и Анемари, тя разбира всичко много по-добре и може да ти помогне.

И още веднъж, едва изрекла тия думи, тя повтори предишния умолително настойчив жест, донякъде без да обръща внимание на неподозиращия нищо съпруг. Сега аз я разбрах. Схванах, че тя желае да отклони незабавното разглеждане и измислих бързо, че съм се уговорил с някого за обед. За мене би било удоволствие и чест да мога

да разгледам сбирката му, това обаче едва ли би ми било възможно преди три часа, но тогава ще дойда на драго сърце.

Ядосан като дете, на което са отнели най-любимата играчка, старецът се извърна настрана.

— Естествено — изръмжа той, — господа берлинчаните никога нямат време за нищо. Но този път ще трябва да отделите повече време, защото това не са три или пет екземпляра, а двайсет и седем папки, всяка за отделен художник, и нито една от тях не е наполовина празна. Значи в три часа; но бъдете точен, инак няма да свършим.

Той пак ми протегна ръка в празното пространство:

— Внимавайте, ще има да се радвате... или да се ядосвате. И колкото повече вие ще се ядосвате, толкова повече ще се радвам аз. Такива сме си ние, колекционерите, открай време: всичко за нас самите и нищо за другите!

И той още веднъж разтърси силно ръката ми.

Старата женица ме изпрати до вратата. Аз бях наблюдавал вече у нея през цялото време известна неловкост, изражение на смутена плахост. Сега обаче, току до самия изход, тя измънка със запънат, съвсем потиснат глас:

— Би ли могла... би ли могла... дъщеря ми Анемари да ви вземе, преди да дойдете у нас?... Така ще бъде по-добре по... по няколко причини... Вие ще се храните в хотела, нали?

— Естествено, ще се радвам, за мен ще бъде удоволствие — казах аз.

И наистина един час по-късно, тъкмо-що бях привършил обедата си в малката гостилница на хотела на пазарището, влезе една позастаряла мома, просто облечена, с очи, които търсеха. Аз се запътих към нея, представих ѝ се и заявих, че съм готов да тръгна веднага с нея, за да разгледам сбирката. Но тя ме помоли с внезапно изчервяване и същото смущение и обърканост, които бе показала майката, дали преди това не би могла да размени няколко думи с мене. И аз видях веднага, че това беше тежко за нея. Всеки път, когато се престащаваше и се опитваше да заговори, тази неспокойна, бързоподвижна руменина избиваше чак до челото ѝ и ръката ѝ започваше да мачка роклята. Най-сетне тя започна със запъване и все по-объркваща се:

— Майка ми ме изпрати при вас... Тя ми разказа всичко и... ние имаме една голяма молба към вас... Именно искаме да ви осведомим, преди да дойдете при татко... Естествено татко ще иска да ви покаже сбирката си, а сбирката... сбирката... не е вече пълна... от нея липсват цяла редица екземпляри... за жалост даже доста много...

Тя трябваше отново да си поеме дъх, после внезапно ме погледна и каза бързо:

— Трябва да ви говоря съвсем искрено... Знаете в какво време живеем, ще разберете всичко... След избухването на войната татко ослепя напълно. Още преди това зрението му често отслабваше, вълнението после отне окончателно зрака на очите му... защото въпреки своите седемдесет и шест години той искаше непременно да потегли с другите за Франция; и понеже армията не напредна веднага както през 1870 година, той започна ужасно да се вълнува и тогава неговото зрение започна да се влошава странно бързо. Иначе той е още напълно здрав, можеше доскоро да ходи по цели часове, дори и на любимия си лов. Но сега с тези разходки е свършено и негова единствена радост остана сбирката, която разглежда всеки ден... сиреч той не я вижда, не вижда вече нищо, но въпреки това изважда всеки следобед всички папки, поне за да опипа отделните екземпляри един след друг все в същата поредица, която знае наизуст от десетилетия... Днес не го интересува вече нищо друго и аз съм длъжна винаги да му чета на глас от вестника за всички разпродажби; и колкото по-високи цени чува, толкова по-щастлив е той... защото... тъкмо това е ужасното... татко няма вече никаква представа за цените и за времето... той не знае, че ние загубихме всичко и че от неговата пенсия не може да се живее вече дори два дни от месеца... Към това се прибави още обстоятелството, че мъжът на моята сестра падна убит и тя остана с четири малки деца... Татко обаче не знае нищо за всички наши материални затруднения. Отначало пестихме, много повече, отколкото сме пестили преди, но това не помогна нищо. После започнахме да продаваме — естествено неговата любима сбирка не побутнахме... Продадохме малкото накити, които имахме, но, боже мой, какво представляваше това — та баща ми от шейсет години харчеше всяка стотинка, която можеше да отдели, единствено за своите рисунки. И един ден не остана вече нищо за продаване... не знаехме как да се справим... и тогава... тогава... мама и аз продадохме един

екземпляр. Татко не би разрешил никога това, защото не знае колко зле сме, не подозира колко трудно е да се намери на черна борса малкото необходима храна, не знае също, че сме загубили войната и че Елзас и Лотарингия са отстъпени — ние вече не му четем на глас всички тия неща от вестника, за да не се вълнува.

Екземплярът, който продадохме, беше твърде ценен — една гравюра от Рембранд. Търговецът ни даде много, много хиляди марки за нея и ние се надявахме, че сме се осигурили с тях за години напред. Ала вие знаете как се стопяват парите... Вложихме целия остатък в банката, обаче за два месеца всичко хвъркна. Ето защо трябваше да продадем още един екземпляр, после още един, а търговецът всякога изпращаше парите с такова закъснение, че те бяха вече обезценени. После направихме опит на разпродажби, но тук също ни мамеха въпреки цените в милиони... Докато тия милиони стигнеха до нас, те се бяха превърнали вече в хартия без всякаква стойност. Така лека-полека, с изключение на няколко добри екземпляра, най-ценното от неговата сбирка беше измъкнато само за да можем да продължим оскъдно голия си живот, но татко не подозира нищо.

Ето защо толкова се изплаши майка ми, когато вие дойдохте днес... защото, ако той ви разтвори папките, всичко ще бъде разкрито... впрочем в старите паспартута, всяко от които той познава от пипане, на мястото на продадените рисунки ние сложихме отпечатъци или подобни листа, така че, когато ги пипа, той не забелязва нищо. И когато може само да ги опипа и преброи (запометил е точно поредицата), той изпитва същата радост, както по-рано, когато ги гледаше с отворени очи. В това малко градче няма нито един човек, когото татко би сметнал за достоен да му покаже съкровищата си... и той обича всеки отделен лист с такава фанатична любов... вярвам, сърцето му би се пръснало от мъка, ако подозираше, че всичко това отдавна се е изплъзнало от ръцете му. Вие сте първият през всички тия години — откак е умрял бившият директор на Дрезденския музей за медни гравюри, — комуто той пожела да покаже своите сбирки. Ето защо ви моля...

И изведнъж застаряващата мома дигна ръце и в очите ѝ заблестя влага.

— ... молим ви... не го правете нещастен... не правете нещастни и нас... не му разрушавайте тази последна илюзия, помогнете ни да го

накараме да вярва, че всички тия листове, които той ще ви опише, са още налице... той не би могъл да го преживее, ако само би се усъмнил. Може би извършихме несправедливост спрямо него, но ние не можехме да постъпим другояче: нали трябваше да живеем... а човешкият живот — четирите осиротели деца на моята сестра са все пак нещо по-важно от печатани листа... Пък и до ден-днешен ние не сме му отнели никаква радост по този начин; той е щастлив, че може в продължение на три часа всеки следобед да прелиства своите папки и да говори с всеки лист като с човек. И днес... днес би бил може би неговият най-щастлив ден... та нали той от години чака да покаже тия свои любими неща на някой истински познавач. Моля... моля ви с вдигнати към небето ръце, не му разрушавайте тая радост!

Всичко това бе казано така покъртително, че сегашният ми разказ съвсем не може да го изрази. Боже мой, като търговец аз бях виждал много такива подло ограбени, мошенически измамани от инфлацията хора, на които за един резен хляб с масло бяха измъквали безценни семейни притежания, събирани цели векове — но тук съдбата бе създала нещо необичайно, което особено ме разтърси. Разбира се от само себе си, че аз ѝ обещах да мълча и да направя всичко, което зависеше от мене.

Тръгнахме заедно към тях — из пътя аз узнах допълнително, безкрайно ожесточен, с какви нищожни суми са били измамани тия бедни, несведущи жени, но това само затвърди моето решение да им помогна докрай. Изкачихме се по стълбата и едва натиснали дръжката на вратата, чухме мигом откъм стаята радостношумния глас на стареца:

— Влезте! Влезте!

С изтънчения слух на слепец той сигурно бе доловил нашите стъпки още от стълбата.

— Днес Херварт просто не можа да заспи от нетърпение да ви покаже съкровищата си — рече усмихната старата майчица.

Един-единствен поглед на нейната дъщеря я бе успокоил вече относно моето съгласие. Върху масата лежаха, наредени в очакване, цели купчини папки и когато слепецът почувствува ръката ми, той ме хвана без всякакво по-нататъшно приветствие за мишцата и ме накара да седна на стола.

— Тъй, сега да започнем веднага! Има много работи за гледане, а господата от Берлин никога нямат време. Тази, първата папка тук, е майстор Дюрер и както сам ще се убедите, доста пълна, а отделните екземпляри са кой от кой по-хубав. Впрочем вие сам ще прецените, вижте най-напред това — и отвори първия лист на папката — „Големият кон“.

И с оная нежна предпазливост, с която иначе се докосват чупливи неща, с извънредно внимателно пипащи върхове на пръстите той извади от папката една бяла картонена рамка, в която беше поставен празен пожълтял лист, и дигна възторжено пред себе си тая лишена от всякаква стойност хартия. Той я гледа няколко минути, всъщност без да вижда нещо, но държеше, изпаднал в екстаз, празния лист с разперена ръка на височината на очите си и цялото му лице изразяваше напрежението на човек, който съзерцава. И в неговите неподвижни очи с мъртви зеници из един път — дали това бе предизвикано от отражението на хартията, или този блясък беше изплувал отвътре? — се появи някаква огледална светлина, някакъв зрак на познанието.

— Е — каза той гордо, — виждали ли сте някога по-хубав отпечатък? Колко остро, колко ясно изпъква тук всяка подробност? Аз сравних моя лист с дрезденския екземпляр, но онзи правеше съвсем бледо и смътно впечатление. Прибавете към това и родословието! Ето — той обърна листа и посочи с нокътя на пръста си съвършено точно отделни места върху отвъдната страна на празния лист, така че аз неволно погледнах дали все пак знаците още не стояха там, — ето ви тук печата на сбирката Наглер, тук печата на Реми и Есдайл; тези високопоставени предишни притежатели съвсем не са си представяли, че техният екземпляр ще стигне някой ден до тая малка стая.

Студени тръпки лазеха по гърба ми, докато неподозиращият нищо човек хвалеше тъй възторжено един съвършено празен лист, и имаше нещо призрачно в това да гледаш как той посочваше с нокътя на пръста си до милиметър точно всички невидими колекционерски знаци, съществуващи сега само в неговото въображение. Ужас бе стиснал гърлото ми и аз не знаех какво да отговоря; но когато смутен дигнах очи към двете жени, видях отново умолително издигнатите ръце на треперещата и развълнувана старица. Тогава се окопитих и започнах ролята си.

— Небивало! — измънках аз най-сетне. — Великолепен отпечатък.

И веднага неговото лице цяло засия от гордост.

— Но това не е още нищо — тържествуваше той, — трябва да видите първо „Меланхолия“ или „Страст“, оцветен екземпляр, какъвто едва ли се среща втори път със същото качество. Ето, вижте — и неговите пръсти отново погладиха нежно една въображаема рисунка, — каква свежест, какви сочни, топли тонове! Берлин и всички негови господа търговци и директори на музеи биха загубили ума и дума, ако го видят.

И това шумно словесно тържество продължи цели два часа. Не, не мога да ви опиша колко призрачно беше да гледаш заедно с него тия сто или двеста празни листове или долнокачествени репродукции, които обаче в спомена на тоя нещастен, нищо неподозиращ човек бяха тъй нечувано действителни, че той без заблуда, в безпогрешна поредица славеше и описваше всяка поотделно с най-малките подробности: тая невидима сбирка, разпръснатата отдавна във всички небесни посоки, беше за тоя слепец, за тоя трогателно измамен човек още непокътната тук и страстта на неговите видения беше толкова силна, че аз самият вече почти започнах да вярвам в тях. Само веднъж опасността от пробуждане прекъсна по един страшен начин лунатичната увереност на неговото съзерцателно въодушевление: като стигна до Рембрандовата „Антиопа“ (отпечатък, който действително трябва да е имал неизмерима стойност), той пак започна да хвали ясният печат и едновременно с това неговият нервен, надарен с ясновидство пръст, сочещ с толкова много любов, бе тръгнал по линията на печата, без обаче изострените му осезателни нерви да открият познатата вдлъбнатина върху чуждия лист. В тоя миг изведнъж като че по челото му мина сянка, гласът се забърка.

— Но това... това е „Антиопа“... нали? — промълви той, малко смутен.

Аз веднага се оживих, дръпнах бързо из ръцете му рамкосания лист и започнах да описвам възторжено с най-големи подробности познатата и на мене гравюра. Тутаки смутеното лице на слепаца отново се отпусна. И колкото по-силно хвалех аз, толкова повече у тоя твърд, закостенял човек разцъфтяваше една добродушна сърдечност, една открита, весела искреност.

— Най-сетне един човек, който да разбира от тия работи! — възкликна той, обърнал се тържествуващо към близките си. — Най-сетне, най-сетне един човек, от когото и вие да чуете каква стойност имат моите листове. Вие винаги сте се отнасяли недоверчиво и ме коряхте, че хвърлям всичките си пари в сбирката; и вярно е, цели шейсет години аз не видях бира, вино и тютюн, не направих нито едно пътешествие, не ходех на театър, не купувах книги, само пестях и все пестях за тия листове. Но вие ще видите един ден, когато мен вече няма да ме има, колко богати ще бъдете, по-богати от всички в града, богати като най-богатите в Дрезден, тогава ще си спомните за моето безразсъдство и ще се радвате. Обаче докато аз съм жив, от къщата ми няма да излезе нито един-едничък лист; най-напред ще изнесат мене, чак след това сбирката ми.

И при тия думи неговата ръка поглади нежно, като нещо живо, отдавна опразнените папки. За мене това беше страшно, но в същото време и трогателно, защото през всичките тия години на войната аз не бях видял никога такъв свършен, толкова чист израз на блаженство върху никое немско лице. Прави до него стояха жените, наподобяващи тайнствено женските образи върху оная гравюра на германския майстор, които, дошли да сподобят гроба на Спасителя, стоят пред разломения, празен свод с изражение на безкраен ужас и същевременно на религиозен, възраждан от чудото екстаз. Както там върху оная картина последователните на Спасителя бяха осияни от предчувствието, че той е възкръснал, така тук тези две стари, съсипани от грижи и нищета жителки на малкия град бяха озарени от детински блажената радост на стареца, наполовина засмени и наполовина потънали в сълзи — гледка, по-потресна от която не съм преживявал никога. Ала старецът не можеше да се насити на моите похвали и неспирно трупаше и обръщаше папките, пиейки жадно всяка моя дума: затова аз истински си отдъгнах, когато най-сетне лъжливите папки бяха бутнати настрана и той, макар и неохотно, трябваше да освободи масата, за да ни поднесат кафето. Но какво представляваше това мое гузно отдъхване в сравнение с кипналата, шумна радост, в сравнение с повишената веселост на тоя човек, подмладен сякаш с трийсет години! Той разказа хиляди анекдоти за своите покупки и ровения из книжарниците, протягаше непрекъснато ръка, отклонявайки всяка чужда помощ, за да измъкне някой и друг лист от папките — беше

крайно развеселен и опиянен като от вино. Но когато най-сетне аз казах, че трябва да се сбогувам, той просто се уплаши, разсърди се като вироглаво дете и тропна упорито с крак по пода — не бивало така, та аз не съм бил видял дори половината! И жените се намериха в чудо, докато уталожат упоритото му недоволство и му дадат да разбере, че не бива да ме задържа по-дълго, защото ще изпусна влака си.

Когато най-сетне след отчаяна съпротива той се примири с това и започнахме да се сбогуваме, неговият глас омекна съвсем. Той улови двете ми ръце и неговите пръсти започнаха да ги милват с цялата изразителна сила на слепец чак до китките, като че ли искаха да узнаят нещо повече за мене и да ми изкажат по-силна обич от тази, която биха могли да изразят словата.

— Създадохте ми голяма, голяма радост с вашето посещение — поде той с едно бликнало издълбоко вълнение, което не ще забравя никога. — Беше истинска благодат за мене най-сетне, най-сетне, най-сетне веднъж да мога да разгледам любимите си листове с един истински ценител. Ала вие ще видите, че не сте дошъл напразно при мене, стария, сляп човек. Обещавам ви тук пред моята жена като свидетелка, че ще вмъкна в завещанието си още една забележка, по силата на която разпродажбата на моята сбирка ще бъде възложена на вашата солидна стара къща. Вие ще имате честта да се разпореждате с това неизвестно съкровище — при тия думи той сложи по-любовно ръката си върху ограбените папки — до деня, в който то ще се разпръсне по света. Обещайте ми само да направите хубав каталог: нека той бъде моят надгробен камък, по-хубав не ми трябва.

Погледнах към жената и дъщерята; те стояха плътно една до друга и понякога от едната към другата се преливаше някакъв трепет, сякаш те бяха едно и също тяло, което потръпваше от едновременно сътресение. Аз самият изпитах някакво съвсем тържествено чувство, когато трогателно недосетливият човек ми възлагаше да се разпореждам като с нещо скъпоценно с неговата невидима, отдавна разпиляна сбирка. Покъртен, му обещах това, което никога нямаше да мога да изпълня; в мъртвите зеници отново се появи светлинка, аз усетих как неговият копнеж се мъчеше отвътре да ме почувствува телесно: усетих това по нежността, по ласкавото стискане на неговите пръсти, които държаха моите с признателност и обет.

Жените ме изпратиха до вратата. Те не се осмеляваха да проговорят, защото неговият изтънчен слух би доловил всяка дума, но техните зачервени и насълзени очи бяха преизпълнени от благодарност. Съвсем зашеметен, заслизах опипом по стълбата. Всъщност се срамувах: бях се явил като ангела от приказката в една сиромашка стая, накарах да прогледне за кратко време един слепец благодарение само на това, че предложих помощта си за една благочестива измама и безсрамно лъгах, аз, който в действителност все пак бях дошъл като последния бакалин, за да измъкна с хитрост от някого няколко ценни екземпляра. Ала онова, което отнесох, беше много повече: можах да изпитам отново живо, чисто въодушевление в едно тъпо, безрадостно време, някакъв духовно просветлен, насочен всецяло към изкуството екстаз, от какъвто нашите хора, изглежда, отколе са се отучили. И аз чувствувах — не мога да кажа другояче — известно страхопочитание, макар че все още се срамувах, без всъщност да зная защо.

Когато слязох долу на улицата, горе се откряна прозорец и аз чух някой да ме вика по име: наистина старецът не можеше да се лиши от удоволствието да погледне със слепите си очи към посоката, по която предполагаше, че отивам. Той се наведе толкова напред, че двете жени се видяха принудени да го прихванат внимателно, размаха кърпичката си и извика с веселия, бодър глас на момче:

— На добър път!

Никога няма да забравя тази гледка: радостното лице на беловласия старец там горе на прозореца, издигнато високо над всички тия навъсени, отрудени, забързани хора по улицата, извисено кротко от белия облак на една кротка илюзия над нашия действителен, противен свят. И аз отново си спомних старите верни слова — мисля, Гьоте ги беше казал: „Колекционерите са щастливи люде.“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.